

G e a n d e w e i

A 1570 op Aldarheilige dach
-sauens is het Water hier in
der kercke hoegn West i Voeten
Jijn sardroncke in dese griten iie
1801 mensken

Foto: Willem Wilstra

Protestantse
Kerk

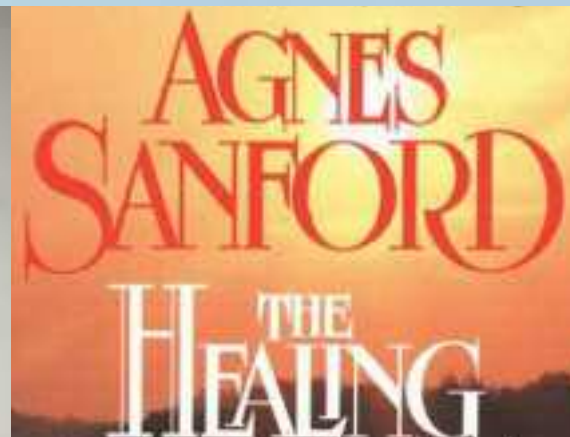
De Allerheiligenvloed

Michail en Vera Chorev

Kerkrentmeesters, in de
schaduw van de kerkenraad

Geloofsgetuige
Agnes Sanford

Column Demi Groenevelt

Een zwart-wit-begrip

Zij
Een zwart wit begrip
Dat bloed laat vloeien
Dat de tegenstellingen benadrukt
Dat gelijkheid de rug toekeert

Wij
Een zwart wit begrip
Dat kwetst
Dat een lading geeft aan onze woorden en daden
Dat we in alle macht proberen op te lossen

Jij
Een zwart wit begrip
Dat verdriet doet
Dat het lastig maakt om over te praten
Dat een stempel drukt op onze samenleving

Ik
Racisme
Lijnrecht tegenover waar zij, wij, jij en ik allemaal naar streven:
Gelijkheid, liefde en vertrouwen.

Ik, racisme, het zwart-witte begrip. Helaas ben ik een begrip van alle tijden. Op alle fronten confronteer ik jullie. Ik word genoemd als begrip op scholen, op het werk, op sociale media, in het nieuws... Er wordt over mij gepraat, geschreven, gedeeld, gepost, terwijl ik eigenlijk zou willen verdwijnen.

Zware discussies breng ik voort, etnische vraagstukken worden opgeworpen en moeilijke beslissingen worden genomen. Zij, wij, jij en ik gebruiken mij soms, onbewust allemaal, terwijl ik eigenlijk zou willen dat niemand mij kende.

Ik kwets, ik doe pijn en ik doe verdriet. Tegenstellingen en verschillen benadruk ik. Het liefst ontkennen en vermijden jullie mij. Een stempel druk ik op jullie samenleving, terwijl ik het liefst gelijkheid zou willen omarmen.

Maar U leerde mij dat ik geen zwart-wit-begrip hoefde te zijn. Voor u zijn wij gelijk. Niemand is achtergesteld en niemand is minder of beter dan de ander. En al zijn wij anders, voor U maakt dat niks uit.

Zij, wij, jij en ik, jullie moeten leren mij en zwart wit denken te vervangen door gelijkheid, liefde en vertrouwen.

Meditatie Heilige Plaatsen

'Al deze mensen, die van oudsher om hun geloof geprezen worden, hebben de belofte niet in vervulling zien gaan omdat God voor ons iets beters had voorzien, en hij hen niet zonder ons de volmaaktheid wilde laten bereiken.' Hebreeën 11:39-40, lees heel hoofdstuk 11

door Jan de Jongh

Wat heet heilig?

Heilig betekent 'afgezonderd'. Een mens, een plaats en ding is 'anders' door een relatie met het goddelijke of Mysterie in en van de werkelijkheid. Alle godsdiensten kennen heilige plaatsen die herinneren aan de aanwezigheid van het goddelijke of het verhaal daarover.

Heilige plaatsen

Wij hebben de neiging om gewijde ruimten af te zonderen. Dit verschijnsel heet *topolatrie*, de verering van plekken. Daarmee hechte zich de geschiedenis aan het landschap: Westerbork, de Grebbeberg, het Rembrandthuis, het Anne Frankhuis, Bethlehem, Golgotha, Taizé.

Vaak is het een onhandige plaats, moeilijk bereikbaar en meestal niet door de kerkelijke leiding uitgezocht. Daar is de hemelladder gezien of de wolk van goddelijke aanwezigheid. Soms worden er relieken van de/het heilige bewaard. Een plaats is dus niet van nature heilig, maar wordt dat door de betekenis die mensen daaraan geven. Al denk ik wel eens, wandelend door het Twentse land, wanneer ik een beboste heuvel midden in het bouwland zie: dat zou een offerplaats geweest kunnen zijn of de plek van een kapelletje.

Het Heilige en de heilige

Wanneer zo'n plek eenmaal door de geloofsgemeenschap is geaccepteerd, reizen anderen

er heen op zoek naar een kleinere versie van de ervaring van het Geheim en de krachten die daardoor worden losgemaakt.

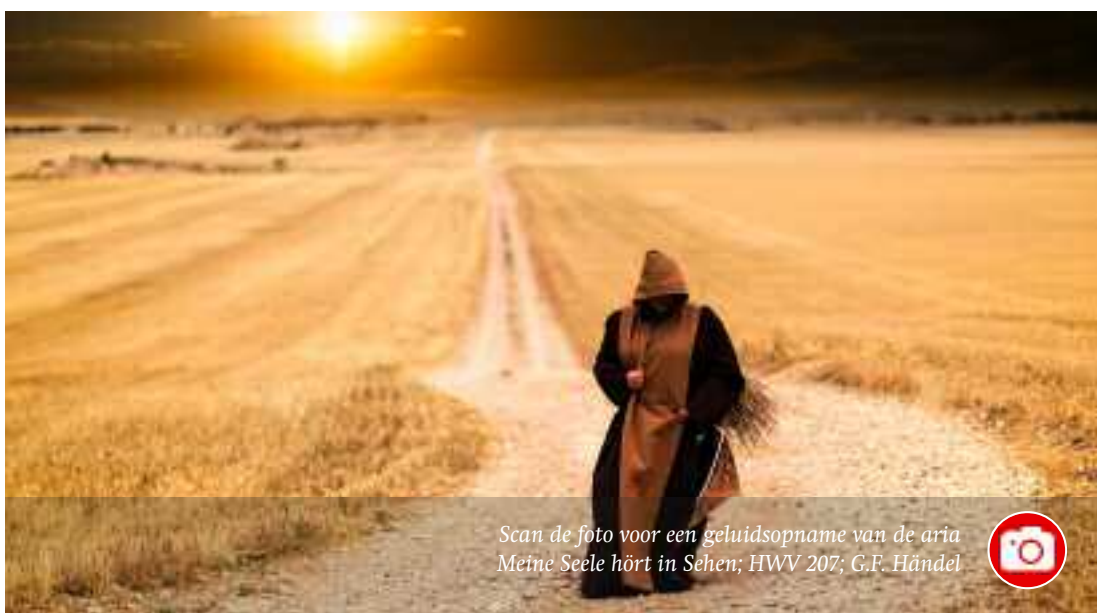
De christelijke bedevaartplaats ontleent (bijna) altijd zijn identiteit aan het verhaal dat het Heilige, God, zichtbaar werd in een persoon, de heilige. Dat hangt samen met het unieke van het christelijk geloof dat God een menselijk gelaat heeft (incarnatie). Allereerst in oervaders, profeten, Jezus en door de tijd heen nog steeds in een onafzienbare stoet heilige mensen (Hebreeën 11).

Kluizenaar

Soms mis ik een klooster op loopafstand of een kleine kapel om dagelijks even heen te gaan. Daarom probeer ik zo veel mogelijk mij dagelijks te verwonderen in wat er over is van de 'natuur'. Door mijn kerk afgewezen en bespotte 'natuurmystiek'? Ach, Händel verbond luisteren naar het Woord en de lente in één aria:

*Mijn ziel hoort in het zien
hoe de Schepper te verhogen,
alles juicht, alles lacht.
Luister slechts,
is de taal van de natuur,
die zo duidelijk door het gezicht,
overal tot ons spreekt.*

Jan de Jongh is emeritus studentenpastor

Scan de foto voor een geluidsopname van de aria
Meine Seele hört in Sehen; HWV 207; G.F. Händel

Lesrooster

Week 46, 8 t/m 14 november

zondag Daniël 7:15-28
maandag Daniël 8:1-14
dinsdag Daniël 8:15-27
woensdag Matteüs 24:1-14
donderdag Matteüs 24:15-28
vrijdag Matteüs 24:29-44
zaterdag Daniël 9:1-14

Week 45, 1 t/m 7 november

zondag Daniël 9:15-27
maandag Daniël 10:1-11
dinsdag Daniël 10:12-11:2a
woensdag Daniël 11:2b-12
donderdag Daniël 11:13-24
vrijdag Daniël 11:25-35
zaterdag Daniël 11:36-45

de Stichting Friedensstimme Nederland

Die struikelden zijn met sterkte omgord

Er staat een mooie en opvallende tegenstelling in 1 Samuel 2:4 (Statenvertaling): 'De boog van de sterke is gebroken, en die struikelden zijn met sterkte omgord.' Die sterkte hebben zij niet van zichzelf, maar komt van de Here God. Juist door die sterkte kun je jezelf opheffen en bijvoorbeeld ijverig bezig zijn voor het Evangelie van Jezus Christus. Hierover gaat onderstaande beschouwing.

door Maurice C.J. Wielenga

Van Christus getuigen

Het is ruim veertig jaar geleden dat de Stichting Friedensstimme Nederland werd opgericht. Zij heeft een bureau in Gouda en geeft informatie over de verspreiding van het evangelie in Rusland. Deze stichting ondersteunt met financiële middelen de ruim honderd evangelisten die in Rusland stad en dorp afreizen om daar het Evangelie te brengen naar wie het maar horen wil.

In de periode tot de Wende van 1989 was er sprake van vervolging van christenen. Die bestaat nu niet meer in die mate, maar geheel vrij zijn de christenen in Rusland ook weer niet. Bij de oprichting van een kerkgenootschap komen veelal stringente en ontmoedigende bepalingen om de hoek kijken. Vooral de baptisten-evangelisten ondervinden dat aan den lijve. Een van hen was dominee Michail Chorev (1931-2012).

De familie Chorev

Door de communistische overheidsbemoeienis bij de geregistreerde baptisten in de jaren vijftig en zestig ontstond onder deze groep gelovigen behoefte om eigen gemeenten te organiseren. Een van de belangrijkste initiatiefnemers voor deze gemeenschappen van niet-geregistreerde baptisten was Michail Chorev. Hij reisde door heel Rusland om de mensen aan te moedigen om rond Gods Woord samen te komen en bereid te zijn daar desnoods offers voor te brengen. Hij verwees daarbij onder meer naar de apostel Paulus die heel wat keren in de gevangnissen heeft doorgebracht.

Michael Chorev was nog maar zeven jaar toen zijn vader werd opgepakt door de Russische geheime Dienst, de KGB, dezelfde dienst waarin de huidige president Vladimir Poetin carrière maakte. De arrestatie maakte grote indruk op hem en speelde een grote rol bij zijn karaktervorming. Zondebesef was een belangrijk *Leitmotiv* voor de Russische christenen: je zonden eerlijk belijden tegenover God en je medemensen. Mede daardoor won de kerk aan kracht en groeide ze. In deze lijkt ze op de volgelingen van Lars Laestadius die onder de Lappen en Samoeden werkte en ook sterk de nadruk legde op het zondebesef.

Zwervend bestaan

Door de afwezigheid van Michails vader leidde het gezin Chorev een kommervol en zwervend bestaan. Moeder vroeg op een keer in een dorp onderdak voor de nacht, maar ze werd geweigerd omdat een vrouw en vier kinderen een te grote belasting betekenden. De moeder spreidde vervolgens een grote deken achter een houten keet en de kinderen kropen dicht tegen elkaar aan om enigszins warm te blijven in de nacht.

De gevangenis in

Michail Chorev zelf werd vanaf 1966 ook regelmatig opgepakt, maar dat betekende niet dat hij zijn roeping verzaakte. Hij schreef een boek van 33 hoofdstukken, bestemd voor zijn kinderen. Hij schreef daarbij: 'Kinderen, het gaat goed met mij en het is goed om met de Here te leven.'

Als Michails vrouw Vera op bezoek kwam in de gevangenis, bediende hij het Heilig Avondmaal. Zij nam dan brood en wijn mee.

De levenshouding van hun ouders maakte grote indruk op de kinderen. Met name de oudste zoon Benjamin raakte geïnspireerd de weg van zijn vader te volgen, hoe moeizaam die ook was. Hij roemde zijn moeder die er vaak alleen voor stond en zichzelf wegcijferde om de kinderen - ondanks alle moeilijkheden - een goede en godvruchtige opvoeding te geven.

Michail Chorev overleed in 2012 en werd

onder grote belangstelling begraven in zijn geboorteplaats Chisinau in Moldavië. Dat hij de leeftijd van 89 jaar heeft bereikt is een Godswonder. Hij had namelijk tot 1986 twaalf jaar in een werkkamp doorgebracht, in koude, halfdonkere cellen. Hij raakte daar bijna blind. Toch schreef hij er 33 brieven aan zijn kinderen, die later gebundeld zijn in het boek *Kinderen, ik schrijf jullie*.

Erfenis achtergelaten

Op de Russische baptistengemeenten van nu rust de een erfenis van geloofsmannen als Michail Chorev, die hun kinderen zijn voorgegaan. Die kinderen trekken u naar onherbergzame gebieden om het Evangelie te brengen, vanuit een innerlijke overtuiging dat God hen voor deze taak roept.

Chorev is overleden, maar zijn getuigenis en zijn werk gaan onverminderd door. Voor ons christenen is dat een aansporing om ook in de geest van Chorev mede gestalte te geven aan het Koninkrijk van God. Elke steun, hoe klein ook, is welkom.

Laten wij daarbij de tekst onthouden die de apostel Paulus aan de gemeente van Corinthe voorhield: 'Wij doen onszelf in alles kennen als dienaren Gods [...] in de prediking van de waarheid, in de kracht Gods; met de wapenen der gerechtigheid.' (2 Korinthiërs 6: 4 - 7).

Maurice C.J. Wielenga uit Joure is publicist en vaste medewerker van Geandeweï

Scan de foto voor een film van Friedensstimme over evangelisatie op het platteland van Rusland

Byldspraak - Willem Wilstra

Minske sin, in minskelibben

Us âld-buorman en troch de jierren hinne ek in kammeraat wie boer yn ieren en sinen. Thomas Jansma, 87 jier âld. Hikke en tein op 'e Skâns (Eastmahorn) oan de Lauwerssee. Syn kar om mei hynder en wein te hôf brocht te wurden wie net frjemd. Hy mocht graach mei Fryske hynders omgean en hat yn 'e fokkerij hichtepunten belibbe. Krap twa jier ferlyn wie syn frou Sietske ferstoarn en sûnt dy tiid wie hy bot ûnwennich. Boppedat hie er in ûngeduerich aard.

Nei it buorkjen hiene se in nij hûs yn Eanjum bouwe litten, mar dêr fielde er him nea thús. Soan Wieger wenne yn in wenpleats op Jewier (Abbewier) healwei Eanjum en de Skâns. Dy betocht om op 'e stâl in moai appartemintsje te bouwen. Dêr hat Thomas noch in krap jier mei nocht wenne, mei útsicht op it lân dêr't er altyd omwrotten hat. No wie hy oan ein, sis mar fersliten.

De bern joegen my tastimming om in moaie foto te pleatsen mar heit hie sels fêst sein: 'Net tefolle drokte'. De beheiningen fan de koroanatiid kamen him eins goed út. Want yn 'e skuorre kamen bern en in pear susters byinoar. Dûmny Van Dijk die in bysûnder tapaslik wurdje en lies de ferskes út 'e routsjinst fan Sietske foar.

Bij de foto op de voorpagina

In de achtergevel van de Doarpstsjerke van Metslawier zit een herdenkingssteen over de Allerheiligenvloed van 1570. Er staat op dat toen - op 1 november - het water 1 voet, dat is ruim dertig centimeter, in de kerk stond. Dat zal in een vorig kerkje zijn geweest, want de huidige kerk dateert van 1776. De Allerheiligenvloed kostte in de grietenij 1801 mensen het leven.

De kerkrentmeesters (1) In de schaduw van de kerkenraad

In 1920 werd de Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk opgericht. Zoals het nu staat, zal het jubileum van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer op 21 november in afgeslankte vorm gevierd worden, in de Joriskerk te Amersfoort. In dit tweeluik vraag ik aandacht voor de verhouding bestuur en beheer in de afgelopen honderd jaar.

'De kerkrentmeesters zijn in de regel niet de meest nadrukkelijk aanwezige personen in de activiteiten van de kerkelijke gemeente. Een zekere nuchterheid, zakelijkheid en een praktische instelling zijn typerend voor ze. Ook hier zullen natuurlijk uitzonderingen de regel bevestigen. Hun werkzaamheden zijn voorwaardenscheppend en ondersteunend. Ze opereren een beetje in de schaduw van de kerkenraad, zo lijkt het. Toch zijn de ouderlingen-kerkrentmeester volwaardig lid van de kerkenraad.' Aldus H.L. Roth in zijn boekje *Kerkrentmeesterlijk beheer*. Het is veelzeggend dat de auteur in de eerste zin over 'de kerkrentmeesters' en in de laatste over 'de ouderlingen-kerkrentmeester' spreekt. In dit artikel wil ik vanuit historische invalshoek nader bij dat verschililstaan. Mijn bijdrage gaat dus over de kerkrentmeesters en het ambt van ouderling. Op dit terrein is in de loop der tijden namelijk het een en ander veranderd.

De ouderling-kerkvoogd

Ik begin in het jaar 1951. Toen kreeg de Nederlandse Hervormde Kerk een nieuwe kerkorde. Sindsdien gingen 'de daartoe in het bijzonder aangewezen ouderlingen, die als zodanig de naam kerkvoogd dragen' in de kerkenraad 'het college van kerkvoogden' vormen. Voordien maakten de kerkvoogden geen deel uit van de kerkenraad. Iemand die voor 'de inschakeling van de kerkvoogdij in het nieuwere kerkelijke leven' (dr. O. Noordmans) heeft geijverd, was mr. G. Vixseboxse. Namens de kerkvoogdijen zat hij in de Commissie voor de Kerkorde, die van 1945 tot 1950 aan de nieuwe kerkorde gewerkt heeft. In de commissie betoogde Vixseboxse dat in de historische scheefgroei de kerkvoogdij alleen was komen te staan, dat het aan contact met de kerkenraad had ontbroken. Hij stelde in dat verband: 'De omgang met geld geeft het gevaar van een zekere verwereldlijking.' Ik merk hierbij op dat we het dan niet meer over psychologische, maar over geestelijke categorieën hebben.

Slepende zaak

De inschakeling van de kerkvoogdij in het nieuwere kerkelijke leven is een slepende zaak geworden. De bedoeling van de opstellers van de kerkorde van 1951 was, dat alle gemeenten zich op basis van vrijwilligheid aan de nieuwe regeling zouden aanpassen. Uit de overgangsbepalingen bij de kerkorde blijkt de hoop dat het proces zich in vijf jaar zou voltrekken. Die hoop is ijdel gebleken. Er bleven verschillende vormen van vrij beheer (en toezicht) bestaan. Wel is ooit het laatste woord gesproken: eind 2003 werd de kleine minderheid van kerkvoogdijen die voor vrij beheer –

hun advocaat mr. J.J.H. Post schreef: voor het ultieme recht – ging, definitief in het ongelijk gesteld. Die kleine minderheid ging merendeels over naar de Hersteld Hervormde Kerk...

Geestelijke verantwoordelijkheden

De juridische kwestie is niet onbelangrijk. De invalshoek is dan of de *landelijke* kerk de bevoegdheid heeft om zich over de regeling van het *plaatselijke* beheer uit te spreken. Daar hebben diverse rechterlijke colleges zich in bevestigende zin over uitgesproken. Maar we moeten een spade dieper spitten. Uitgaande van de Bijbel moeten we vaststellen dat materiële en geestelijke verantwoordelijkheden in de kerk niet te scheiden zijn. Dat is te illustreren aan het gebruik van het woord 'rentmeester' ('oikonomos', econoom, staat er in het Grieks) in het Nieuwe Testament, waarover dr. P. van den Heuvel uitvoerig heeft geschreven.

In de nieuwtestamentische tijd is de 'oikonomos' (de rentmeester, de huisverzorger) meestal de slaaf die is aangesteld om het huishouden te regelen. Hij draagt verantwoordelijkheid voor de gang van zaken in en om het huis, hij zet mensen aan het werk, deelt de taken uit, int het geld van de pachters, betaalt de daglonen uit. Hij is de vertrouwensman, die overal van weet, hij heeft volmacht om namens zijn heer te handelen. Wanneer de heer overlijdt, draagt de huisverzorger zelfs de verantwoordelijkheid voor de kinderen die achterblijven: de apostel Paulus noemt in Galaten 4: 2 de (huis)verzorger in één adem met de voogden.

Maar het gebruik van het woord 'oikonomos' in het Nieuwe Testament laat ons tegelijk zien dat materiële en geestelijke zaken niet van elkaar te scheiden zijn. Paulus gebruikt het begrip namelijk ook om er zijn eigen apostelambt mee te omschrijven. Hij noemt zich met zijn medewerkers 'dienaren van Christus, aan wie de 'oikonomia' (het beheer) over de geheimen van God is toevertrouwd' (1 Korintiërs 4: 1). Aan hem is de 'oikonomia' (de taak) toevertrouwd om de genade door te geven (Efeziërs 3: 2). God heeft hem die dienende taak toevertrouwd opdat zijn boodschap in al haar volheid verkondigd wordt (Kolossenzen 1: 25).

Ik voeg er iets aan toe: in 1 Petrus 4: 10 wordt het nog breder gezien. Daar staat: 'Laat ieder van u de gave die hij van God gekregen heeft, gebruiken om de anderen daarmee te helpen, zoals het goede beheerders – rentmeesters dus – van Gods veelsoortige gaven betaamt.' Rentmeesterschap is dus uiteindelijk een zaak van de gehele gemeente!

dr. Jan Dirk Wassenaar is predikant in Hellendoorn en vaste medewerker van Geandewei

Geloofsgetuige

Agnes Sanford

'Alleen de hoeveelheid van God die we in ons toelaten zal voor ons werken'

* 4 november 1897, China

† 21 februari 1982, Monrovia (Californië, VS)

'Gebedsgenezing' is een hachelijk thema. Homoseksuelen zijn eraan onderworpen alsof hun geaardheid een ziekte is of een vorm van demonie. Zieken werden soms gedwongen medische behandelingen achterwege te laten. En menigeen die niet genas kreeg een schuldgevoel aangepraat over gebrek aan geloof. Maar de positieve getuigenissen liegen er ook niet om. Een eeuw geleden begonnen voorgangers en gemeenteleden uit verschillende kerken in de Anglicaanse wereld praktijken van gebed, handoplegging en geestelijke begeleiding te ontwikkelen, gericht op allerlei noden van geest, ziel en lichaam. Ze zagen in dat de Kerk niet alleen een boodschap van intellectuele en morele verandering heeft, maar ook van emotionele vernieuwing. En opvallend is de grote rol die vrouwen speelden in de bewegingen van 'charismatische vernieuwing' die zo ontstonden. Agnes Mary White, een van die pioniers, was de dochter van een zendelingenecht-paar in China. Haar was geleerd dat de genezingswonderen in de Bijbel beperkt zijn tot de apostolische tijd. Maar toen ze tijdens haar onderwijzersopleiding in de VS een operatie onderging had ze een bijna-dood-ervaring. 'Er moest meer zijn!' Ze ontwikkelde een grote gevoeligheid voor de emoties van anderen. Ze trouwde met predikant Ted Sanford en werd moeder. Maar bij de geboortes werd ze depressief en zelfs suïcidaal. Tot bij een handoplegging en een gebed door een Episcopale pastor haar depressie verdween. Hij zette haar aan tot schrijven en tot Bijbelstudie. En ze moest zelf maar gaan bidden voor de zieken die ze steeds naar hem doorstuurde. Zo ontstonden er gebedsbijeenkomsten voor zieken, met geestverwanten die soms uit hun kerk waren gezet, en gebedspastoraat aan gewonde militairen. Ze leidde her en der conferenties voor voorgangers en hun echtgenoten. En ze schreef tientallen boeken over allerlei aspecten van 'innerlijke genezing', met een grote verspreiding. Visualisatieoefeningen waren een belangrijk onderdeel van haar werk aan 'genezing van de herinneringen'. En vanaf *Het helende licht* uit 1947 tot haar laatste boek *Creation waits* ('de schepping wacht') uit 1977 schreef ze niet alleen over emotionele en lichamelijke genezing, maar ook over de wonden en zonden van naties en de ecologische crisis. Misschien overdreef ook zij soms de mogelijke effecten van gebed. Maar haar boeken getuigden van groot psychologisch inzicht in de innerlijke schade die we kunnen oplopen. En van grote vreugde over de krachten van genezing die God in zijn schepping heeft gelegd. Wat haar betreft was de 'genezende energie' die ons ter beschikking is gesteld óók de reden waarom laboratoria op zoek moeten naar vaccins als zich nieuwe ziektes aandienen. *Harmen Jansen*

Aanbevolen

Voltooid leven, Pilgrim Fathers, Bonhoeffer,

Redacteuren en medewerkers van Geandewei bespreken boeken, cd's of dvd's die ze bij de lezers onder de aandacht willen brengen.

Met bijdragen van Arjen Bakker, Nelleke Berntsen, Aukje de Bildt, Teun-Jan Tabak, Evert Pieter van der Veen,

12 artikelen over voltooid leven

Een zinvol boek over een gevoelig en actueel onderwerp dat in het eerste hoofdstuk stelt: *'De mening dat een leven voltooid is, is de heel persoonlijke conclusie van mensen die veelal op leeftijd zijn en naar hun eigen oordeel geen positief levensperspectief meer hebben'*.

Dat is een zuivere constatering die recht doet aan de beleving van deze groep mensen. Er is sprake van tragiek; zij lijden aan hun leven. Op meerdere plekken in dit boek, dat door een groep van overwegend theologen is geschreven, wordt hier recht aan gedaan. Daar tegenover is het jammer dat het hoofdstuk *Voltooid leven in het pastoraat van de kerk* een suggestief en vertekend beeld geeft van mensen die hun leven voltooid vinden. In de pastorale praktijk zoals die hier wordt geschetst, komt uitsluitend de behoudende denkrichting naar voren. Datzelfde geldt voor het hoofdstuk *Verbroken verbindingen* waar een voorbeeld wordt gegeven van ouders die zonder overleg met hun kinderen hun leven beëindigen. Dit zal in de praktijk heus wel eens voorkomen, maar ik kan mij ook harmonieuze situaties voorstellen waarin de omgeving bij dit besluit is betrokken. Nu lijkt het erop dat dit voorbeeld de auteur goed van pas komt om zijn afwijzend standpunt ten aanzien van voltooid leven te illustreren. Opvallend is dat in het hoofdstuk over de Bijbel Prediker 11 niet ter sprake komt, terwijl de eindigheid en de moeite van de ouder wordende mens hier zo krachtig en beeldend naar voren komt. Goed is de samenvatting van dit hoofdstuk: *'alle tijden van ons leven, van mooi tot soms bitter moeilijk, ze zijn in Gods hand'*. In het hoofdstuk *Omringen met zorg als het leven voltooid voelt* is oog voor menselijke factoren die een rol spelen wanneer mensen hun leven als voltooid ervaren. (EPvdV)

Henk Post en Bert van Veluw (red): 12 artikelen over voltooid leven KokBoekencentrum, 13,99 euro

Pilgrim Fathers - Van Leiden naar het beloofde land, 1620

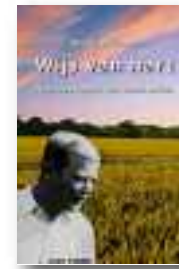

Op 22 juli 1620 vertrokken ze vanuit Leiden met een trekschuit naar Delfshaven en vandaar via Southampton naar het nieuwe land, Amerika. Het gaat over de Pilgrim Fathers, een illuster gezelschap van zeer uitgesproken, strenggelovige christenen die in het nieuwe

land het beloofde land wilden ontdekken en creëren. Amerikakenner Frans Verhagen heeft alle bestaande verhalen over deze expeditie tegen het licht gehouden en schrijft in 184 bladzijden een meeslepend verhaal. De boot, de Mayflower, was een dertig meter lang zeilscheepje met in totaal 102 opvarenden. De groep uit Leiden, 41 mannen, vrouwen en kinderen sterk, wilde naar Amerika, ook omdat zij vonden dat in Leiden de zondagsheiliging niet serieus genomen werd. Het leven kwam die dag niet echt tot stilstand om te luisteren naar stichtelijke preken. De Pilgrims wilden die dag alleen maar uren bezig zijn met zingen, bidden en preken luisteren, om in de middag te discussiëren. Eerder was deze groep Pilgrims Engeland was ontvlucht omdat hun radicale levenswijze en geschriften niet werden getolereerd. De reis op de Mayflower was een ware beproeving. De passagiers hadden aan boord op de tussendecken minder ruimte per persoon dan een standaard bed. Iedere ochtend om acht uur klonk de scheepsklok, om twaalf uur werd er gebeden. De reis over de oceaan nam tien weken in beslag. Op 11 november meerden ze af in de baai Cape Cod, in de buurt van waar nu Boston ligt. New England was bereikt, de ontmoetingen met de oorspronkelijke bewoners, de Indianen, kon beginnen. Aan ontberingen geen gebrek, maar de Pilgrims slaagden erin, helaas ten koste van de Indianen, om New Plymouth te stichten. (T-JT)

Frans Verhagen: *Pilgrim Fathers, Van Leiden naar het beloofde land, 1620*, Omniboek, 18,99 euro

Wijs van hart, het mensbeeld van Bonhoeffer

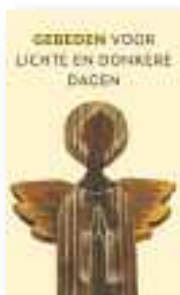

Waarom schrijven mensen? Het is een uiting, een manier om je gedachten te ordenen en ervan te leren. En dat geleerde, dat hoop je dan zo mogelijk na te laten aan anderen. Dat kun je over het algemeen zeggen van het nagelaten werk van 'denkers'. Het geldt dus ook

voor zowel Dietrich Bonhoeffer als voor Doede Wiersma, blijkt uit het boekje *Wijs van hart, het mensbeeld van Bonhoeffer*. Wiersma bracht er onder meer de artikelen in samen die hij de afgelopen jaren in *Geandewei* publiceerde. Het is een overzichtelijk, goed leesbaar en handzaam boekje met een schat aan informatie, zowel over Bonhoeffer als, hier en daar, over de schrijver. Bij het lezen viel mij daarbij op, hoe belangrijk daarbij toch altijd weer het persoonlijke aspect is. In hoofdstuk 11 wordt hier iets over gezegd. Het begint met een uitleg van Bonhoeffers streven om 'de beschaving te redden, als een schat uit een brandend huis, ook als zijn leven er mee gemoeid is'. Daarbij wordt een brief van Bonhoeffer aan een jongere aangehaald. Hij schrijft: *'Goed is om het persoonlijke niet té serieus te nemen. Beter is het jezelf te zien als een schakel in de lange rij van generaties die zich voor een mooi, oprecht en gelovig Duitsland hebben ingezet.'* Zo zou ik ook dit boekje willen zien, als een persoonlijk getuigenis van de positieve invloed van de ene mens op de andere mens. Bij hen lag de nadruk op Gods gerechtigheid en het lijden dat daar onvermijdelijk mee verbonden is. Deze rode draad loopt bepaald niet meer door het leven van de meeste gelovigen in de westerse wereld. Des te meer zorgt dit verschil ervoor, dat er genoeg stof tot nadenken blijft. (NB)

Doede Wiersma: *Wijs van hart - het mensbeeld van Bonhoeffer*, De Pinne, 16 euro via www.pinne.nl

Gebeden voor donkere en lichte dagen

Werner Pieterse schreef in *Gebeden voor lichte en donkere dagen* een meditatieve inleiding over bidden die bijna wat mystiek aandoet. Ruim tweehonderd gebeden zijn speciaal voor deze bundel geschreven door onder anderen Erik Borgman, Philip Troost en Elly Zuiderveld.

De taal is meestal eigentijds en toegankelijk van karakter, geschreven door mensen die

midden in onze tijd staan en het hedendaagse levensgevoel vertolken. Soms is een gebed appellerend aan God vanwege de nood in de wereld, een enkele keer klinkt er protest in door, andere keren is de toon aanbeddend en vol vertrouwen. Prachtig is het gebed *Deze dag* van Huub Oosterhuis waarmee de bundel opent: het zijn hardop uitgesproken gedachten. Kwetsbaar en persoonlijk is *Bidden kan ik niet* van Elly Zuiderveld. Er zijn ook gebeden van oudere datum bij, zoals van Thomas van Aquino: *Wachten op God*, een gebed vol ontvan-

kelijkheid, en van Efraïm de Syriër: *Dichtbij én veraf*, waarin Gods nabijheid voor ons ondoordringelijk en toch ervaarbaar is. Herkenbaar voor zoekers en twijfelaars is *Zult U mij vangen als ik val?* van Theo van den Heuvel. In het *Gebed dat om U vraagt* van Inge Lievaart is de dichteres in het mooie taalgebruik herkenbaar. (EPvdV)

Leendert Torn (samenstelling): *Gebeden voor lichte en donkere dagen*, KokBoekencentrum, 24,99 euro

gebeden, talen van liefde...

Startbijbel

Dit boek met de 'mooiste of belangrijkste bijbelteksten' is kleurrijk en eigentijds geïllustreerd. Het is een ruime selectie uit de *Bijbel in Gewone Taal*, waarin 36 bijbelboeken zijn opgenomen, plus twee deuterocanonieke boeken. Elk bijbelboek wordt

ingeleid met een leeswijzer en er zijn blauwgekleurde kaders met verbindende uitleg tussen de tekstgedeelten. De lay-out is bijzonder prettig, het lettertype is mooi van grootte en de vele tussenkopjes maken de tekst overzichtelijk. De zinnen zijn kort en daardoor gemakkelijk om te lezen, de taal is zeer toegankelijk terwijl toch de grondtekst wordt gevolgd.

Naast de bekende verhalen komen ook gedeelten uit Leviticus, Deuteronomium, Ezra, Nehemia, Psalmen, Spreuken, Hooglied en een aantal profeten voor evenals een deel van de gesprekken tussen Job en zijn vrienden. In het evangelie van Matteus wordt ook de gehele Bergrede weergegeven, het evangelie van Marcus is zeer beknopt opgenomen – hier mist men het verhaal over het dochttertje van Jairus – maar het evangelie van Lukas staat er uitgebreid in. Verder zijn er gedeelten uit diverse brieven en Openbaring opgenomen. Dit is een prachtig boek om te zien en aantrekkelijk om te lezen! (EPvdV)

Startbijbel - herziene uitgave met de tekst van de Bijbel in Gewone Taal, Nederlands Bijbelgenootschap/Uitgeverij Averbode, 29,95 euro

Door woorden gekust, talen van liefde

Dit boek gaat over de talen van de liefde. Hoe terecht het meervoud 'talen' is, blijkt uit de bijdragen die erin opgenomen zijn. In de geschiedenis van het westerse denken en dichten worden veel en diverse talen van de liefde gesproken. We vinden die

woorden bij filosofen, theologen en schrijvers, van Plato tot Hannah Arendt, van Paulus tot Karl Barth, van Sappho tot James Joyce. In dit boek treffen ze elkaar: filosofen die de relatie tussen liefde en kennis onderzoeken, theologen die de betekenis van de bijbelse uitspraak 'God is liefde' analyseren, literatoren die verkenners van het intieme zijn en nieuwe talen van de liefde ontwikkelen.

De veertien bijdragen in dit boek zijn geschreven door filosofen, theologen, neerlandici en literatoren. Johan Goud, de redacteur, was van 1999 tot 2015 hoogleraar 'Religie en zin-

geving in literatuur en kunst' aan de Universiteit Utrecht en het boek bevat zijn afscheidscollege 'Door woorden gekust. Over lezen als liefhebben'.

Het is boeiend om te lezen hoe de schrijvers het woord 'liefde' interpreteren en beschrijven. Mij spreken de literaire bijdragen meer aan dan de theologische en filosofische. Maar allemaal zijn ze de moeite waard om over na te denken.

Ik licht er één artikel uit: Hulpeloze liefde van Marjoleine de Vos. Ze schrijft in stille woorden over de aria in de Johannes Passion: Ich folge dir gleichfalls mit freudigen Schritten. Het verlangen naar liefde wordt door Marjoleine de Vos zo prachtige verwoord. Na het lezen kun je alleen maar stil zijn.

AEdEB

Johan Goud (red.): Door woorden gekust, talen van liefde, Uitgeverij Klement, 2016, tweedehands verkrijgbaar via bol.com voor 15,99 euro

Slaappraatjes - samen kletsen over vandaag

Voor jonge kinderen vinden het vaak moeilijk om over de dag te vertellen, maar ondertussen zit hun hoofd wel vol prikkels, waardoor ze niet in slaap kunnen komen, stelt Marjolein Feenstra.

Om kinderen en ouders te helpen ontwikkelde ze *Slaappraatjes*, een invulboek vol vragen, opdrachtjes en (bijbel)verhaaltjes. Zestig dagen lang kunnen ouders zo op de bedrand de dag doornemen met hun kind. Het boek is aantrekkelijk vormgegeven en de weetjes,

grapjes, knutsel- en bakwerkjes (die zijn dan voor de volgende dag) sluiten goed aan bij de belevingswereld van kleuters en net iets oudere kinderen, zo leerde een paar dagen lezen met onze eigen kinderen. Wij hielden het invullen echter niet vol en dat zal vast voor meer gezinnen gelden. In hun vermoeidheid hebben onze kinderen veel liever gewoon een luisterverhaaltje voor het slapengaan. Gelukkig vertellen ze tijdens het eten wel heel veel. (AB) *Marjolein Feenstra: Slaappraatjes, samen kletsen over vandaag, KokBoekencentrum, 15,99 euro*

Diversen

CIO ontwikkelt escalatie-ladder voor kerken in coronatijd

De kerken die verbonden zijn in het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO) ontwikkelen een escalatieladder voor kerken. Dit schema met maatregelen bij verschillende risiconiveaus qua coronaverspreiding sluit aan bij de vijf risiconiveaus van de routekaart van de overheid. Op die manier worden de richtlijnen op de wat langere termijn voor kerken enigszins voorspelbaar op basis van het aantal coronabesmettingen in Nederland. Een werkgroep van vertegenwoordigers van de kerken hoopt begin november met een schema naar buiten te komen. De escalatieladder geeft straks niet alleen duidelijkheid over het gewenste maximale aantal mensen in de eredienst, maar ook over de mogelijkheden van andere activiteiten van gemeenten en parochies. Daarnaast wordt er gestreefd naar maatwerk door rekening te houden met de grootte en infrastructuur (ventilatiemogelijkheden etc.) van het kerkgebouw.

MijnKerk komt met podcast: Blijf kalm met een Psalm

Gevoelens van wanhoop, verdriet, maar ook vreugde en dankbaarheid: je komt het allemaal tegen in de Psalmen. Uit die literaire schat heeft online platform MijnKerk een dagelijkse podcast gemaakt. In 'Blijf kalm met een psalm' staat dagelijks een nieuwe psalm centraal waar een korte meditatie bij wordt gegeven. Alle 150 psalmen komen de komende maanden aan bod. Iedere werkdag verschijnt om zes uur 's ochtends een nieuwe aflevering op de website van Mijnkerk (mijnkerk.nl/blijfkalmmeteenpsalm) op Soundcloud en op Spotify de podcast Blijf kalm met een psalm. Rebecca Schoon leest in de dagelijkse podcast de Psalmen voor een deel voor. Sjoerd Muller pikt er een gedeelte uit wat hem raakt, wat hem verwondert of waar hij vraagtekens bij heeft.

Materialen voor Advent en Kerst zijn beschikbaar

De Protestantse Kerk heeft een groot aantal materialen ontwikkeld voor Advent en Kerst. Het gaat om materialen bij de collecten, ideeën voor kinderprojecten en missionaire kerstideeën voor een kerk naar buiten in coronatijd. Er is bijvoorbeeld een adventskalender *Geeflicht* (1 euro) om te verspreiden onder gemeenteleden of zelfs huis aan huis. Ook kunnen jeugdgroepen (tien tot zestien jaar) zich inschrijven voor een coronaproof Kerst-Challenge, een soort escaperoom-spel met als thema Magnificat. Het is zo ingericht dat het desnoods per gezin gespeeld kan worden, dus zonder bij elkaar te hoeven komen. Ook voor thuis zijn er een creatief boekje *Kliederkerk Kerst* en een kaartspel voor goede tafelgesprekken tijdens de feestdagen.

www.protestantsekerk.nl/thema/kerst

VOLGENDE KEER in G eandeweï

Leven is groter dan de dood

